

Omslag van het boek *Drawn after Nature*.

Boek over botanische aquarellen in Poolse bibliotheek

De Biblioteka Jagiellońska te Kraków (Krakau) bewaart meer dan 1.400 originele aquarellen van voornamelijk planten. Ze zien er nog net zo fris uit als in de tijd dat ze geschilderd werden, de zestiende eeuw. De verzameling kwam met diverse omwegen in Krakau terecht. Sinds de herontdekking eind jaren zeventig heeft de collectie internationale belangstelling van wetenschappers.

Tekst - Hanneke Jelles
Beeld - Afbeeldingen uit het boek
Drawn after Nature

thema
de plant
afgebeeld

Opdrachtgever

Het waren de jaren van de grote ontdekkingen; reizigers brachten nieuwe planten mee. En daarmee een rijkdom aan onbekende vormen en kleuren, eigenschappen en smaken. Plantkundigen zoals Clusius (Charles de l'Écluse, 1526-1609) bestudeerden en beschreven bekende en nieuwe planten. Later zou deze Clusius naam maken als de eerste prefect (directeur) van de Hortus botanicus Leiden.

In de periode dat de aquarellen gemaakt werden, werkte en leefde Clusius bij Brugge. Zijn vriend en beschermheer Karel van Sint Omaars (1533-1569), ook plantkundige, was de opdrachtgever voor de aquarellen die nu in Krakau worden bewaard. Zoals in die jaren gewoonte was, verzamelde hij voorwerpen en tekeningen die zijn goede smaak en eruditie benadrukten. Verschillende tekenaars werkten voor hem aan de prenten, onder wie Jacob van den Coornhuuse (ca. 1529-ca. 1584). Niet van alle afbeeldingen zijn de makers bekend. Analyse van de afbeeldingen heeft boven water gebracht dat er vijf kunstenaars aan het werk zijn geweest. Carolus Clusius adviseerde hoogst waarschijnlijk bij het maken van de prenten. Maar wat zijn rol is geweest, is niet met zekerheid vast te stellen. Er staan aantekeningen bij de prenten die mogelijk door Clusius gemaakt zijn.

Op drift

Na de dood van Karel van Sint Omaars raakte de verzameling op drift. Via Brandenburg kwam zij terecht in een bibliotheek in Berlijn, inmiddels in de vorm van vijftien gebonden boeken ('Libri Picturati'). Ter bescherming tegen oorlogsgeweld werd de collectie ondergebracht in een klooster in Grüssau (Krzyszów). Na de Tweede Wereldoorlog lag dit op Pools grondgebied en kreeg de verzameling een plaats in de universiteitsbibliotheek van Krakau, de Biblioteka Jagiellońska. Zo zijn veel archiefstukken en kunstwerken in Polen terechtgekomen: bijvoorbeeld handschriften van Goethe, Beethoven en Bach, in totaal zo'n vijfhonderdduizend archiefstukken uit de Pruisische bibliotheek.

Drawn after Nature

Lange tijd waren de aquarellen in Polen wel bekend, maar voor wetenschappers buiten het land compleet uit zicht. In 1970 kwamen de eerste berichten over de bewaarplaats naar het Westen. Sinds 1981 is er veel onderzoek naar de stukken gedaan. Aan een onderzoek naar de 'Libri picturati' werkte een team wetenschappers uit Spanje, Italië, Polen, Duitsland en Nederland samen, onder wie oud-prefect Jan de Koning en hoofd collectiebeheer Gerda van Uffelen, beide van de Hortus botanicus Leiden. Ze bestudeerden de prenten en verwonderden zich over de prachtige kleuren van de originelen, en over het assortiment planten dat indertijd al gekweekt werd. Het resultaat van het onderzoek is een kloekke Engelstalige publicatie, 'Drawn after Nature', waarin alle botanische aquarellen zijn samengebracht. Alle achtergronden zijn in het boek te vinden, maar alleen al het bekijken van de mooie prenten is een groot genoegen. Negentig aquarellen zijn groot afgebeeld, de rest klein.

Clusiustuin veranderd

De aquarellen van een aantal planten stond model bij de productie van de houtblokken die drukkerij Plantin – later universiteitsdrukker in Leiden – gebruikte voor twee van Carolus Clusius' boeken: *Rariorum aliquot stirpium per Hispanias observatorum historia* (1576) en *Rariorum planetarum historia* (1601). De Clusiustuin van de Hortus botanicus werd naar aanleiding van het onderzoek naar de aquarellen in 1990 deels opnieuw beplant: na de vondst van de 'Libri Picturati' kon een betrouwbaarder reconstructie worden gemaakt. De 'Clusiustuin' is nu in volle glorie te bewonderen in de Hortus botanicus in Leiden.

De prenten zelf zullen niet gauw over de Poolse grenzen gaan, vanwege discussie over de eigendomsrechten. Dat maakt het verschijnen van dit boek extra waardevol; u kunt gewoon thuis van de platen genieten.

Drawn after Nature; The complete botanical watercolours of the 16th-century Libri Picturati, KNNV Publishing, Zeist 2008, ISBN 978 90 5011 238 3. Het boek is op voorraad bij de Hortus botanicus Leiden en kost € 69,95.